

दा. मयू.
६०

ववा॥ यो ददाति द्विजाग्रेभ्यस्तस्याथेतत्फलं भवेदित्युक्तत्वाद् जत दत्त तुलायामपि सुवर्ण तुलाफलमेव इति कर्त
व्यतोपि सैवेति केचित् ॥ इति रुपादितुला पुरुषः ॥ अथ नाना रोग प्राक्कलाः ॥ गारुडे ॥ तुला पुरुष
दानस्य शृणु मृत्युं जयादिकं ॥ पित्तं रक्तपित्तं च रोधं प्रदरमेव योः ॥ सोवर्णं सर्वरोगेषु प्रदद्यात् मृत्युं नो दना
फलोद्भवं तथा देयं ग्रहणी दारुजे कजे ॥ गौडं भस्मकरो गेच पौगं तु गंडमालके ॥ जांगलं चाग्निमांघ्र्ये च रोगोत्पाते
तुपोष्यकं ॥ जांगलं काष्ठजं ॥ मधुद्वयं तथा देयं कसश्चासजलोदरे ॥ घृतोद्भवं तथा देयं छर्दि रोगोपशान्तये ॥ क्षी
रं पित्तविनाशये पृष्टं दुदुविनाशने ॥ अन्नं च सर्वरोगस्य नाशने स्मृतमेव च ॥ अत्र तत्तुलो दाने सा माधि देव
ता पूज्या ॥ ताम्रगारुडे ॥ लोहं महामैरवः ॥ कांशये पूषाश्विनौ ॥ सीमके वायुः ॥ ताम्रे सूर्यः ॥ पित्तले कुजः ॥ रोधे पितरः ॥
सुवर्णं सर्वदेवताः ॥ फले सोमः ॥ गुडे आपः ॥ तांबूले विनायकः ॥ कुसुमे गंधर्वाः ॥ जांगलेग्निः ॥ मधुनियक्षः ॥ घृ
ते मृत्युजयः ॥ क्षीरे तारागणाः ॥ दधिसर्पाः ॥ क्षीरे पिष्टे प्रजापतिः ॥ अन्ने सर्वदेता इति ॥ अथ घृतादितुला वि
धिः ॥ विष्णुधर्मोत्तरे ॥ पुण्यं दिनमथा साद्य तृतीयायां विशेषतः ॥ गोपयेनानुलिप्तायां ममोक्त्या दृष्टं शुभं ॥ दार
वं शुभं वृक्षस्य चतुर्हस्तं प्रमाणतः ॥ सुवर्णं तत्र वध्नीयात् स्वशक्त्या घटितं घटे ॥ सोवर्णं स्थापयेत्तत्र वासुदेवं चतुर्भुजं ॥

शिवो.
६०

शिक्यं दूरं तु वध्नीयात् स्थापयेत्पीठके ततः ॥ तत्रा रुहेत्स वस्त्रास्त्रः पुष्पालं कृतं हृषितः ॥ अमीष्टां देवता गृह्यस्त्रा
पयिता घृतादिकैः सिः ॥ तुला सदानस्य सर्वस्य विधिनेष प्रकीर्तितः ॥ प्रथमा तु घृतस्योक्ता तेजो वृद्धिकरी तुला ॥ मा
क्षिकेण तु सोभाग्यं तैलेन बद्धलाः प्रजाः वस्त्रस्य दिव्यवस्त्राणां प्राप्नोति तुलया ध्रुवं ॥ लवणस्य तुला वप्यं
अरोगितं गुडस्य तुला ॥ असपत्यं शर्करयारूपं चंदनेन च ॥ अविमुक्ता भवेद्भर्ता तुलायां कुंकुमस्य च ॥ न संता
पो हृदि भवेत्क्षीरस्य तुलया सदा ॥ सर्वकामप्रदाः सर्वा सर्वपापक्षयंकराः ॥ यो ददातु तुलाः सर्वाः स गौर्या
लयमाप्नुयात् ॥ मंत्रेण दद्याद्दधि मंत्रितां तु सकृत् तुलामेकतमां द्विजेभ्यः ॥ स याति गौर्याः सदनं स पुण्येन शो
कदौर्मत्यमुपाश्रिते पुमान् ॥ त्वं तुले सर्वतीर्थानां प्रमाणं परिकीर्त्तिता ॥ मां तोलयंस्ति संसाराद्दुर्धरस्वनमो
स्तुते ॥ इत्या रुद्रक्षणां स्थिता वितं यिता हृषियं ॥ अवरुह्य ततो दद्याद् दद्यात् पाद्यमथापि वा ॥ गुरुं संपूज्य विधिव
त्सर्वालंकारभूषणैः ॥ विसर्जयेन्नमस्कृत्य भोजयित्वा विधानतः ॥ शेषं द्विजेभ्यो दातव्यं स्त्रीभ्यो न्यभ्यस्तथै
व च ॥ दृष्टं धुविशिष्टानां आश्रितानां कुटुंबिनां ॥ कदली दलं संस्थातु पंचपिंडा हि माद्विजां ॥ कर्पूरस्य तु ता
म्रज्यां कुंकुमेनालमेतुतां ॥ गुडं वा यदि चोखंडं लवणं चापि तोलितं ॥ यो दद्यादात्मना तुल्यां नारी वा पुरुषोपि वा ॥

पुमान्प्रद्युम्नवत्सक्यान्नाशीत्यावतीसमेति॥ तुलादस्यैने सर्वस्यविधेरषउदाहृतः॥ ॥ इतिरूपादि
तुलादानविधिः॥ ॥ अथसुवर्णभिन्नाद्रव्याणां तुलादानप्रयोगः॥ ॥ तत्रद्रव्यभेदेनफलभेदः॥ ॥ तत्ररूपेण
तुलायां सुवर्णतुलाफलमेव॥ रत्नतुलायामपितदेवफलं॥ रूपेणप्रदरमेहनाशेपि॥ पित्तलेनरक्तपित्तना
शः॥ ताम्रेणकुष्ठनाशः॥ कांस्येनयक्ष्मनाशः॥ त्रपुणाशोनाशः॥ सीसेनापस्मारनाशः॥ लोहेनसर्वरोगनाशः॥
घृतेनछर्दिनाशः॥ तेजश्चागुडेनभस्मकसर्वरोगनाशः॥ सोभाग्यं च॥ अत्रचयोगसिध्यकरणन्यायेनैतस्म
त्ययोगादेकमेवफलं॥ अतएकस्मिन्प्रयोगे एकफलस्यैवोलेखः॥ एवमग्रेपिद्वित्रिफलोक्तौ ज्ञेयं॥ लवणेनसौख्यं
भाग्यं लावण्यं च॥ मधुनासौभाग्यं कासश्वासजलोदरनाशस्य॥ तैलेनप्रजाप्राप्तिः॥ क्षीरेणपित्तनाशः॥ कुंकु
मेनसौभाग्यं संतापनिवृत्तिश्चादध्रभगंदरनाशः॥ शर्करयासापत्यं॥ अन्नेनसर्वरोगनिवृत्तिः॥ पिष्टेनदं
नाशः॥ आम्रादिफलैः संग्रहणीनाशः॥ पूगीफलैर्गंधनाशः॥ कुंकुमेनसौभाग्यंतिलैः पापनाशः॥ पुष्पैर्वृद्ध
रोगनाशः॥ सर्वविष्णुप्राप्तिर्वा॥ इतिफलोद्देशः॥ ॥ अथतत्तद्रव्यदेवताः॥ ॥ रूपस्यपितरः॥ रत्नानां
विष्णुः॥ पित्तलस्यभौमः॥ ताम्रस्यसूर्यः॥ कांस्यस्यपृष्ठाश्विनौ॥ त्रपुणोविष्णुः॥ सीसस्यवायुः॥ लोहस्यमहादेवः॥

शिवो०
६९

रंधारयेद्देहेसुवर्णं प्रोषितं बुधः॥ तिष्ठद्भयावहं यस्माच्छोकव्याधिकरं नृणां॥ इतिघ्रंवरस्वीकरणाच्छ्रेयः॥ शोत्रोतिपु
ष्कळमिति॥ ॥ इतितुलापुरुषदानविधिः॥ ॥ अथरजतादितुलाविधिः॥ ॥ तत्रभविष्योत्तरे॥ अनेनेववि
धानेनकेचिद्रूपमयंपुनः॥ कर्पूरेणातथेच्छंतिकेचिद्वाक्षणपुंगवाः॥ अनेनेतिमुख्यतुलापुरुषदानकथितेन
स्यर्थः॥ रजतादितुलापुरुषफलं च॥ यत्पापं स्वकुलेजातं त्रिः सप्तपुरुषैः कृतं॥ तत्सर्वं नश्यतिक्षिप्रं अग्नौ तूलं
यथातथेसादिनागोपश्चाद्वाक्षणादौ पापविशेषक्षयसूर्यलोकावाप्त्यादिरूपमुक्तं॥ तथासितृतीयायां नार्यः॥
सौभाग्यदाकुलाः॥ कुंकुमेनप्रयच्छंतिलवणेनगुडेनयाः॥ नतत्रमंत्राहोमोवा एवमेवप्रदापयेत्॥ विश्वामि
त्रः॥ आदित्यराहुणाग्रस्तेसुवर्णंस्तोलयेत्तनुं॥ सोमग्रहेणरौप्येणयथादानंतथाशृणु॥ प्रवर्ग्यस्यमुखेयुक्तं
उत्पन्नः पन्निदेहृतः॥ सर्वपापहरयेत्तद्दामिप्रीयतांविधुः॥ इत्यचार्यजलं लवणुनिक्षिपेद्विजसत्तमः॥ प्रीयतां
पितरः कांस्यताम्रे चैवपितामहः॥ लवणे सिंधुजलक्ष्मीः प्रीयतांविधुः॥ इत्यचार्यजलं लवणुनिक्षिपेद्विजसत्त
मः॥ प्रीयतां विश्वधात्रीतिदानमंत्रोभिधीयते॥ तुलापुरुषतो राजन्यातितत्परमंपदं॥ सर्वपापविशुद्धात्मा
मुक्तिं यावत्पुनर्मवां॥ अत्र सर्वपापहरयेत्तद्दामिप्रीयतांविधुरितिरूपे॥ आत्मतुल्यसुवर्णं वा रजतं रत्नमे

घृतस्य मृत्कंजयः। गुडस्यापः। लवणस्य विश्वधात्री। मधूनो यक्षः। तैलस्य विष्णुः। क्षीरस्य तारागणाः।
 दधस्य सर्पाः। अस्य सर्वदेवताः। पिष्टस्य प्रजापतिः। फलानां सोमः। पूगफलानां मपि सोमः। कुंकुमस्य गौ
 री। तिलानां विष्णुः। पुष्पाणां गंधर्वाः। तंबूलस्य विनायकः। चंदनगंधस्य गंधर्वाः। वस्त्राणां बृहस्पतिः। काष्ठा
 नां वनस्पतिः॥ इति देवताः॥ तुलाचक्राकेंगुदीदेवदारुश्रीपर्णीविल्वकदंबकांचनादिकाष्टमयी
 गशांगुलवेष्टनस्थूलावर्तुलाप्रंतयोर्मध्ये च षडंगुलचतुरस्राचतुर्हस्ताकार्या तत्प्रंतयोरधोभागे वडि
 शद्वयं मध्ये बोधभागे कटककार्या फलकद्वयमपि पंचचतुस्त्रिः प्रादेशमितं कार्या वृत्तं चतुरस्रं वा॥ मध्य
 भागादुभयतश्च द्वादशबंधावतु मयानिवेश्या॥ असंभवे त्सूत्रस्य॥ ॥ इति तुलोपयोगिः॥ अथ कर्त्ता
 दर्भेष्वासीनो दर्भान्धारयित्वा॥ प्राणानायम्य देशकालौ संकीर्त्य करिष्यमाण तुलादाननिर्विघ्नतासिद्ध्यर्थं
 गणपतिपूजनं स्वस्तिवाचनं करिष्ये इति संकल्प्य॥ गणेशपूजनं च स्वस्तिवाचनं च कृत्वा॥ ब्राह्मणैर्वचयित्वा
 पुनर्देशकालौ स्मृत्वा पूर्वोक्ततत्त्वद्वयेषु नानाकामनारोगनाशनंचोत्तिरव्यामुकफलकामो मुकद्रव्यतुलादा
 नं करिष्ये इति संकल्प्य सर्वत्र प्रीतिकामो वा॥ अस्मिन् कर्मणि॥ आचार्यं कर्तुमाचार्यं वा वृणुयाच्चार्यं वृत्वा॥
 विष्णु

दा.मयू.
६२

गंधालंकारादिभिः पूजयेत् ॥ तत्र आचार्यः । यदत्र संस्थितं भूतं स्थानमाश्रित्य सर्वदा ॥ स्थानं त्यक्त्वा तु तत्स
र्वं यत्र स्थितं तत्र गच्छतु ॥ अपक्रामं तु भूतानि । इति सर्षपाक्षतान्चिकीर्य गायत्र्या भूमिं प्रोक्ष्य कस्मिंश्चिच्छुभे
पीठे गोविंदः । धर्मराजं । प्रागपवर्गं वा चतुर्विंशतिर्देवताश्चतुर्थ्यं तनमांतेः नामभिः पूजयेत् ॥ तद्यथागा ॥
ईशानाय नमः । शशिने नमः । मारुताय नमः । रुद्राय नमः । सूर्याय नमः । विष्णुकर्मणे । ६ गुरवे । ७ अंगिरोग्निभ्यां । ८ प्रजा
पतये । ९ विश्वेभ्यो देवेभ्यो । १० जगद्धिधात्रे । ११ पर्जन्या शंभुभ्यां । १२ पितृदेवताभ्यो । १३ सौम्याय । १४ धर्माय । १५ अ
मरुता जाय । १६ अश्विभ्यां । १७ जलेशाय । १८ मित्रावरुणाभ्यां । १९ मरुद्गणेभ्यः । २० धनेशाय । २१ गंधर्वाय । २२
जलेशाय । २३ विष्णवे । २४ ॥ एवं पूजयित्वा ॥ ततस्तुलामुत्तरं गादिषु बध्नीयात् ॥ फलकद्वयमपि तथा
बध्नीयात् ॥ द्वाथा भूमेर्वितस्तिमात्रमुच्चं भवति । गोविंदप्रतिमा हेमशृंगं चैव । मुक्तादाम्नासूत्रेण वा मध्येवलं
बनीयात् ॥ ततो यजमानः पुष्पांजलिं गृहीत्वा । नमस्ते सर्वभूतानां शक्तित्वसत्यमाश्रितं ॥ साक्षिभूता जगद्धा
त्री निर्मिता विश्वयोनिना ॥ एकतः सर्वसस्यानि तथा नृत्तशतानि च । धर्माधर्मकृतां मध्ये स्थापिता जगद्धिते ॥
त्वत्तुल्ये सर्वभूतानां प्रमाणम् । महतीर्त्तिता ॥ मां तोलयंती संसारादुद्धरस्व नमोस्तुते ॥ यो सौ तवाधिपो देवः पु

शिवौ

६२

पुरुषः पञ्चविंशतिः॥ स एषोधिष्ठितो देवित्वयितस्मा नमोस्तुते॥ इतितुलाभभिर्भवेत्॥ ततः नमो नमस्ते
 गोविंदतुलापुरुषसंज्ञका॥ तं हरेतारये स्वास्मात्तस्मात्संसारसागरादिति गोविंदमनुमंत्र्य पुनस्तुला
 गोविंदं च संस्तुया प्रदक्षिणी कृत्य पुण्यां जलं क्षिपेत्॥ ततः सूर्ये दक्षिणा करे धर्मराजं च कामे आदाय तुला
 वलंबित गोविंदं पश्यन्नुत्तरशिखे प्राङ्मुख उपविशेत्॥ ततो परशिखे आचार्यो द्योद्व्यं न्यसेयुः॥ ततो
 मूर्ते गोविंदो ह मात्रं वा स्थित्वा पठेत्॥ ॥ नमस्ते सर्वभूतानां साक्षिभूते सनातनी॥ पितामहे न देवित्वं निर्मिता
 विश्वयोनिना॥ त्वया धृतं जगत्सर्वं सहस्रावरजंगमं॥ सर्वभूतात्मभूते शो नमस्ते विश्वधारिणी॥ ततो व
 तीर्य देशकालौ स्मृत्वाऽमुकफलकामः सर्वत्र विष्णुप्रीतिकामो वा द्वादमात्मसमतोलितं द्रव्यं आचार्यो यत्रा
 ह्मणेभ्यश्च संप्रदेद इति दद्यादेतैर्मन्त्रैः॥ आगम्य गमनं चैव परादाराभिर्दर्शनं॥ रौप्यस्यास्य प्रदाने न तानि
 नश्यंतु सर्वदा॥ अक्षरेषु समुद्रतं रजतं पितृवल्लभं॥ तस्मादस्य प्रदाने न रुद्रः संप्रीयतां मम॥ रौप्यस्या
 पित्तलमंत्रास्तनास्ति॥ परां वादपैश्च न्यादभक्षस्य च भक्षणात्॥ तत्प्रज्ञानं च यत्पापं ताभ्रदानात्प्रणश्यतु॥
 ॥ २॥ ताम्रस्य॥ यानि पापान्यनेकानि मया कामकृतानि च॥ कांस्यस्याप्रदाने न तानि नश्यंतु मे सदा॥ कांस्यस्या॥ ३॥
 स्थ

दा. मयू.

६३

त्रपुणो मंत्रो नास्ति॥ सी से पि नास्ति॥ यानि पापान्यनेकानि मया कानि कृतानि च॥ लोहस्य तु प्रदानेन तानि न
श्यंतु मे सदा॥ लोहस्य॥ घृतं गावः प्रसूयंते घृतं गोभ्यः प्रतिष्ठितं॥ घृतमग्निश्च देवश्च घृतमेसंप्रगृह्यातां॥ घृ
तमग्निं घृतं सोमः स्तनमयाः सर्वदेवताः॥ घृतं प्रयच्छति प्रीता भवेत्यखिलदेवताः॥ आज्यं ते जोयदुद्दिष्टमा
ज्यं पापहरं परं॥ आज्यं स्मृणा माहारः सर्वमाज्ये प्रतिष्ठितं॥ आज्यं ते जोमयं चैव आज्यं ते जोमयं सदा॥ त
स्मादाज्यप्रदानेन त्रतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥ घृतस्य॥ ५॥ तथा रसो नां प्रवरः सदैवैव सुरसोमताः॥ मम तस्मात्प्र
सो लभ्यां ददस्व गुडसर्वदा॥ गुडस्य॥ ६॥ ॥ यस्मादन्नं रसाः सर्वे लवणेन विना पिहि॥ अस्वादस्तु तदनादः स
अतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥ लवणस्य॥ ७॥ ॥ यस्मात्पितृणां शब्देनापीतं मधामृतोद्भवं॥ तस्मादस्य प्रदानेन रक्ष मां
सुखसागरात्॥ मधुना॥ ८॥ ॥ तैलं पुष्टिकरं नित्यं आयुष्यं पापनाशनं॥ अमंगल्यं हरं पुण्यं मतः शान्तिं प्रय
च्छ मे॥ तैलस्य॥ ९॥ ॥ अलक्ष्मीर्वारणं नित्यं सुसौभाग्यविवर्द्धनं॥ क्षीरं मंगलमायुष्यं त्रतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥ दु
ग्धस्य॥ १०॥ ॥ कामधेनो समुद्भूतं विष्णोः प्रीतिकरं परं॥ दधितुल्यं प्रदास्यामि बलं पुष्टिं च देहि मे॥ दध्नः॥ ११॥ ॥
अमृतस्य कुलोत्पन्नं दुग्धधारादिशर्करा॥ सूर्यप्रीतिकरं हि सुकृतं नित्यं मतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥ १२॥ शर्करायाः॥ ॥

शिवौ०

६३

दा. मयू.
६४

पूषाश्विनौ॥ त्रपुणोदानेनविष्णुः॥ सीसस्यदानेनवायुः॥ लोहदानेनमहाभैरवः॥ घृतदानेनमृत्यंजयः॥ गुडदा
नेनआपः॥ लवणदानेनविश्वधात्री॥ मधदानेनयक्षाः॥ तैलदानेनविष्णुः॥ क्षीरदानेनकस्तुरीयाः॥ तारांगणाः॥ दधि
दानेनसर्पाः॥ अन्नदानेनसर्वादेवताः॥ पिष्टदानेनप्रजापतिः॥ फलदानेनसोमः॥ वस्त्रदानेनप्रजापतिः॥ इ
त्येवंदेवताभ्यःसंकल्पयेत्॥ ॥ आचार्योदयश्चकामस्तुतिं पठित्वा गृहीतुः॥ ततः आचार्यो नुमत्या तोलित
द्रव्यमन्येभ्यो दीनानां भ्यो दद्यात्॥ ततः आचार्यो दिभ्यो दक्षिणो दत्वा॥ भूयसी च दत्वा त्रीन् ब्राह्मणान् भोजयेत्॥
ततो विष्णुं स्मरणं कृत्वा॥ किं वा च यित्वा॥ सह दत्तं स्तुष्टो भुंजीतेति॥ ॥ इति श्रीसंगरवंशावतंसश्रीम
हाराजाधिराजश्रीभगवंतदेवकारिते महानिबन्धे भगवंतभास्कराख्ये दानमयूरे सुवर्णशिखरद्रव्यतुला
पुरुषदानविधिः समाप्तः॥ ॥ छ॥ ॥ श्रीः॥ ॥ अथ हिरण्यगर्भदानं॥ ॥ मात्स्ये॥ ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि
हेमदानमनुत्तमं॥ नाम्नां हिरण्यगर्भं ख्यं महापातकनाशनं॥ पुण्यं दिनमार्थसाद्यतुषा पुरुषदानवत्॥ कति
उमंडपसंभारभूषणाच्छादनादिकं॥ कुर्यादुपोषितस्तद्वल्लोकेशावाहनंततः॥ उपोषितः उपक्रांतो पवासः॥ पुण्या
हवाचनं कृत्वा तद्वत्कृत्वा धिवासनं॥ ब्राह्मणैरुन्नयेकुंडंतपनीयमयं शुभं॥ दिसप्तत्यंगुलोच्चायं हेमपंकजगर्भ

शिवो
६४

वत्॥ त्रिभागहीनविस्तारं प्रशस्तमुरजा कृतिं॥ ब्राह्मणैर्गुर्वर्त्तिग्लिः सह यजमान इति रूपनारायणदं कु
रश्वा॥ तैरेवानेयेदिति मदनरत्नादौ कुंडं हिरण्यगैर्हेमपंकजं॥ अधोभागमध्यस्थिता दष्टदळं हेमकमल
युतं॥ त्रिभागेति॥ अष्टाचत्वारिंशदंगुलविस्तारं॥ मुरजो मृदंगः॥ तदा कृतिमध्ये किंचित्स्थळमिति दं कुरः॥
मूलमध्याग्रेषु सममिति वाचस्पतिमिश्राः॥ दानसागरे तु॥ प्रसस्तेत्यस्याग्रे आज्यक्षाराभिर्हरितमिति पाठः॥
तत्र तुल्याभ्यामाज्यक्षीराभ्यां एकदेशे पूरितमित्यर्थः॥ अभिरभाग इत्यपरे कदेशावाचित्वात्॥ दशां त्रिणि सर
त्नानि दानं सूची तथैव च॥ हेमनाळं सपिष्टकं बहिरादित्यसंयुतं॥ तथैवावरणं नाभेरुपवीतं च कांचनं॥
पार्श्वस्थोत्तेपयेत्तद्वहेमदंडं कमंडलुं॥ आं त्रिणि दशारवंडानि॥ आभ्राणीति वा पाठः॥ तत्र अभ्राकाराणि
सुवर्णखंडानीति हेमादिः॥ अस्त्राणीति दामोदरः॥ तानि च तत्रैव॥ खड्ग। चक्र। शक्ति। दंड। पाश। ध्वजा। ग
दा। शूला। परशु। कुलिशा। स्यानि दशरत्नानि पंचसिद्धानि। पीठमंजूषेति हेमादिस्पृलाकार उपवेशपट्ट
ति दामोदरः॥ दानं नाळच्छेदनार्थं॥ सूची कर्णवेधार्थं॥ नाभेशमरणं॥ वस्त्राकारं॥ उपवीतमुपनयार्थं॥ दं
डकमंडलुसमावर्तनार्थं॥ तानि दशारवंडादीनि हेमानिति हेमादिः॥ नालोपवीतं दंडा एव हेमाः॥ अन्यत्तु प्रक

श.म.यू.
६५

तमेव ग्राह्यमिति तु यत्कं ॥ रत्नेषु सर्वैरुच्यते मत्स्यगीकारात् ॥ अत्राणीत्यनेन रत्नानि दशकमेवोच्यत इति दान
सागरः ॥ दशाश्चास्त्राणि वेति रूपनारायणः ॥ दशां तानीति भूपालः ॥ दशा धीनीति पाठो रत्नविशेषणं चे
दं ॥ पंचरत्नानीत्यर्थ इति विधाधरः ॥ आदित्यसंयुतं आदित्यप्रतिमायुतं ॥ तथा ॥ पद्माकारं पिधानं स्या
त्समं तादंगुलाधिकं ॥ मुक्तावलीसमोपेतं पद्मरागदळाच्चितं ॥ तिलद्रोणोपरिगतं वेदिमध्ये ततोर्चयेत् ॥
पात्रमुखादेकांगुलेन समं तादधिकमष्टदळकमलाकारं पिधानं स्यात् ॥ द्रोणः परिभाषायां ज्ञेयः ॥ कुंड
हेममानं तु यावता तदुक्तप्रकारं संपद्यते तावद्द्राह्यं ॥ लैंगेतु ॥ कुर्यात्सहस्रकर्षणाधः पात्रं हिरण्यतः ॥ तद
र्द्धनोर्ध्वपात्रं तु सहस्रेण दयंतु वा ॥ त्रिपादं वा ध्विपादं वा सपादं सार्द्धमेव वा ॥ द्विगुणं वा प्रकर्तव्यं यथा लाभं
तु वा भवेत् ॥ सदृक्षजं वा तत्तु वा स्वर्णपादैस्तु वेष्टयेत् ॥ इति हेममानमुक्तं ॥ ततो मंगलशब्देन ब्रह्मघोषरवे
ण च ॥ सर्वौषध्युदकस्नानस्नापितो देवपुंगवैः ॥ शुक्लमाल्यांबरधरः सर्वाभरणभूषितः ॥ इदमुच्चारयेन्म
त्रं गृहीतकुसुमांजलिः ॥ उच्चार्या मंत्रणमंत्राः प्रयोगे ज्ञेयाः ॥ एवमामंत्र्यतमध्ये आविश्यास्त उदङ्मुखः ॥ मु
ष्टिभ्यां संपरिगृह्य धर्मराजचतुर्मुखैः ॥ जानुमध्ये शिरः कृत्वा तिष्ठेद्बुध्या संपंचकं ॥ तथा ॥ गर्भाधानं पुंसवनं

शिवो.
६५

418

अन्नमेव यतो लक्ष्मीरन्नमेव जनार्दनः ॥ अन्नं ब्रह्माखिलं त्राणमस्तु मे जन्मजन्मनि ॥ अन्नस्य ॥ १३ ॥
पिष्टेन मंत्र एव ॥ १४ ॥ ॥ इदं फलं मया विप्रप्रभूते पूरतस्तवा ॥ तेन मे सफला वाप्तिर्भवेजन्मनि जन्मनि ॥ फ
लस्य ॥ १५ ॥ ॥ इदं भूदंगं संलग्नं कुंकुमादिविलेपनं ॥ पार्वत्याः पार्वती प्रीत्यै तुभ्यं दास्ये तदक्षयं ॥ कुंकुम
स्य ॥ १६ ॥ ॥ तिलाः पापहरा नित्यं विष्टोर्देहि समुद्रवाः ॥ तिलदानेन सर्वं मे पापं नाशय केशव ॥ तिलानि ॥
॥ १७ ॥ ॥ ह्लादयंति मनो यस्मात्तस्मात्सुरभयः स्मृताः ॥ दत्ता ददतु मे नित्यं मया ह्लादं सती श्रियां ॥ पुण्याणि ॥ १८ ॥
तां ब्रूलं श्रीकरं भद्रं ब्रह्माविष्णुशिवात्मकं ॥ अस्य प्रदानाद्ब्रह्माद्याः शिवंददतु पुष्कलं ॥ तां ब्रूलं ॥ १९ ॥ ॥ चंदनावा
समंदारसरवेष्टंदारकर्षितां ॥ चंदनस्य प्रदानाद्यसांद्रानंदप्रदो भव ॥ चंदनस्य ॥ २० ॥ ॥ जटामासुद्रवादेवी
मेणमाभिसमुद्रवां ॥ भक्त्या च संप्रदास्यामि मम संतु मनोरथाः ॥ गंधस्य ॥ २१ ॥ शरणं सर्वभूतानां लज्जाया वार
णं परं ॥ सुवेपि धारिणं यस्माद्दासः शान्तिं प्रयच्छे मे ॥ वस्त्रस्य ॥ २२ ॥ ॥ सोमोद्भवानि दारुणि जातवेदः प्रियाणि च ॥
तस्मादेषां प्रदानेन श्रियं देहि विनावसो ॥ काष्ठानां ॥ २३ ॥ ॥ इत्येतैर्मन्त्रैः तत्तद्द्रव्याणि दत्वा ॥ तत्तद्देवताभ्यः संकल्प
येत् ॥ तद्यथा ॥ अनेन रुच्यदोनेन पितरः प्रियता वदेत् ॥ तथा रत्नैर्विष्णुः ॥ चित्तलेन भौमः ॥ तां प्रसूर्यः ॥ कांस्यस्य दानेन